

HET WOORD BIEDT HOUVAST.

De Surinaamse dichters Shrinivási en Michaël Slory

door Wim Rutgers

Waar de Surinamerivier en de Commewijnerivier samenvloeiend uitmonden in de Atlantische Oceaan, bij het uit de Nederlandse koloniale tijd stammende Fort Nieuw-Amsterdam, staat een plaquette met een afbeelding en gedicht van de Surinaamse dichter Shrinivási: "Toen realiseerde hij zich / dat de rivier / toch maar één oever had / waarop hij stond / en naar de verte keek / waarin een beeld / uit vroeger dagen / langzaam maar zeker / was opgelost / zodat er toekomst / noch verleden was / verlangen niet / en eindelijk geen verdriet."

Shrinivási (Suriname, 1926) behoort met Michael Slory (Suriname, 1935) tot de *grand old men* van de Surinaamse poëzie die beiden een uitgebreid meertalig oeuvre op hun naam hebben staan en die beiden recent een bundel hebben uitgebracht bij de Haarlemse uitgeverij In de Knipscheer. Beide dichters geven overwegend in eigen beheer uit maar hadden in het verleden bij dezelfde uitgever al een ruime anthologie uit hun werk laten publiceren. Beide nieuwe bundels bevatten nu een keuze uit werk dat zowel een terugblik op het persoonlijk verleden als een visie op het heden biedt als resultaat van een leven lang dichten. Beide bundels zijn voorbeelden van verstild dichterschap als resultaat van enerzijds het ouder worden, maar anderzijds van een veranderde poëtica waarbij het persoonlijke element steeds sterker het eerdere politieke engagement vervangt. Beide dichters zijn echte taalmannen voor wie de taalkeuze echt een keuze was en is. Voor Slory betekent dat een ontwikkeling van Sranan naar Nederlands en Spaans en tenslotte weer terug naar het Nederlands. Shrinivási gebruikt merendeels Nederlands, waarnaast zijn werk doordrenkt is van het Sarnámi, maar waar ook Papiaments en Sranan een rol vervullen. Shrinivási dichtte in *Vrijgevig als altijd* (1977):

"In het nederlands schelden wij jullie uit
in het nederlands zeggen wij
weg met het nederlands
geef nou eens een groter bewijs

van onze gespletenheid"

Beide dichters zijn geboren in het verre district maar beiden zijn wereldburgers geworden met mondiale culturele visie, ook al leefden en leven ze meestentijds in kleine gemeenschappen: Slory in Paramaribo, Shrinivási momenteel in Curaçao. Twee dichters met vele overeenkomsten, maar desondanks met een heel verschillend oeuvre.

Het dichterschap van Shrinivási toont een lijn van de dichter die aanvankelijk als een sociale 'geigerteller' gelooft in de kracht van het woord, naar de dichter van de versobering en de verpersoonlijking in een niet aflatende, oplettende aandacht voor de kleine details uit zijn omgeving waaraan hij klank en betekenis verleent.

Het openingsgedicht dat ik hiervoor citeerde verscheen voor het eerst in de bundel *Sangam (Ontmoeting)* (1991) maar werd met enkele andere reprises opnieuw opgenomen in de nieuwe bundel *Hecht en Sterk* (2013). Het gedicht is een intense verwoording van het ouder worden en het noodgedwongen loslaten die elke hoge leeftijd met zich meebrengt.

In een kleine studie *De dichter en het woord* (2004) over het werk van Shrinivási heb ik deze ontwikkeling als volgt verwoord: "De dichter die zich aanvankelijk in zijn kosmische vergroting boven de maatschappij plaatste en later in teleurstelling buiten de maatschappij en zich terugtrok op zijn eigen ik, werd daarna degene die solidair is in de maatschappij en met zijn samenleving. De dichter schrijft, want het woord laat hem niet los. Hij schrijft een leven lang. Hij schrijft zijn woorden niet boven, buiten of in, maar ondanks de maatschappij. Het woord Shrinamivási waaraan hij zijn dichterlijke pseudoniem ontleende, betekent 'bewoner van Suriname'. Het pseudoniem was een poëtisch program en bleef dat. Niet de maatschappij, een bepaalde streek of het eigen land, maar het woord is het uiteindelijke vaderland van de dichter." De bundel *Hecht en Sterk* laat deze conclusie onverlet.

Na het aan de bekende Surinaamse auteur Albert Helman ontleende motto "Het is goed eenzaam te zijn / want de eenzame geeft acht op de stilte" biedt de bundel vijf chronologisch geordende afdelingen met gedichten van jeugdherinneringen tot het ouder worden. Aandachtige stilte is het centrale

idee: stille aandacht voor wat leven is dat eenvoudig en zonder opsmuk verwoord wordt. In deze bundel heeft de dichter het woord teruggebracht tot zijn essentie.

De vijf delen vormen een drievoudige drieslag waarin achtereenvolgens Suriname, Curaçao en dan opnieuw Suriname ruimtelijk de drie levensfasen jeugd, volwassenheid en ouderdom verwoord worden in de drie talen Nederlands, Sarnámi en Papiamentu.

Shrini schrijft zoals hij ook vertelt, met een zachte stem maar steeds *to the point*. Met eenvoudige aan de dagelijkse omgeving ontleende beelden uit de natuur, beelden van de kleine dingen waaraan veel mensen achteloos voorbijgaan gaan, maar die nooit aan zijn aandacht ontsnappen. Direct in het begin neemt hij de lezer mee in de stilte van zijn woord: “Lotosblad / dat het water / raakt / en / niet raakt // van deze wereld / en / niet van deze wereld.” Even later luidt het: “Zie je / alles ontvalt je / de details ben je vergeten. // De boom laat / elke dag / een blad los.” Waar de dichter zelf weet onherroepelijk ouder te worden en dat scherp eenvoudig weet te verwoorden, vraagt hij aandacht voor de jeugd: “Groei op, bloei voort / draag rijke vrucht / in Sarnám.”

Dan denkt hij aan zijn eigen jeugd in het district Commewijne, zijn (voor)ouders, de plantage en de stad Paramaribo in de jaren veertig, met een vroege seksueel getinte ervaring als hij zijn enige gulden die hem naar zijn thuis terug moet brengen met de veerboot schaamtevol geeft aan de ‘koningin van Paramaribo’ de prostituee die door de roman van Clark Accord bekendheid in het Nederlandse taalgebied heeft gekregen: “daar stond hij / oog in oog / met de koningin van Paramaribo / hij kon geen kant uit / en uit schaamte en uit angst / diepte hij uit zijn *monisaka* / zijn laatste gulden.”

De setting van de derde afdeling is het eiland Curaçao, waar de dichter in de jaren zestig in het onderwijs werkte en waar hij inmiddels al weer jaren woont. In eenvoudige woorden tekent de dichter zijn leven, maar vooral de schoonheid van het klimaat en de natuur die hij in plant en dier ervaart. Dan is het in de vierde afdeling opnieuw Suriname dat hem nooit los zál laten en dat hij niet los kán laten, waarna in de laatste afdeling als het waren de rekening van een mensenleven definitief wordt opgemaakt met woorden als “er is geen

weg terug / er is geen weg terug / nu niet / en nooit meer” of “alles ontglipt je / want niets bezit je” en “een grote rust gaat dan / in een grote leegte over / wanneer de adem / van woorden afscheid neemt”. Maar aan het einde is er toch weer de positieve verwachting “een eeuwig leeg zijn / oneindig maal gevuld / met de verwachting” en de jeugd van zijn land met “hun luide lach / hun taal en wensen / een toekomstig leven”. Zo is de dichter van het woord tot een verstilde dichter geworden die ook op hoge leeftijd het laatste woord aan de toekomst geeft.

De titel van de bundel ‘Hecht en Sterk’ – ontleend aan een Surinaamse plantagenaam uit Shrinivási’s geboortedistrict – heeft geen betrekking op het fysiek van de dichterspersoon, want dat is broos geworden, maar op een niet aflatende mentale kracht, op de nog steeds aanwezige vitaliteit van een dichter en zijn woord: waar het leven verglijdt als de stroom van een rivier biedt het woord houvast.

De recente bundel van Michaël Slory, *Torent een man hoog met zijn poëzie* bevat gedichten in het Nederlands en in het Sranan, de laatste vertaald door de dichter John Leefmans.

Zoals Shrinivási in zijn bundel milde kritiek op de vervreemding die het onderwijs in ‘het Noordzee-Nederlands / de boer op klompen in / Zuid-Amerika’ veroorzaakt, maar “we zijn bereid / een stukje cultuur in te ruilen / voor een onaantrekkelijk brok / vreemde identificatie”, zo voelt ook Slory zich geroepen het gebruik van het Nederlands te problematiseren: “Verwaaide taal, toch stel ik je op prijs / al is dat voor een heel andere wijs / van iemand die in vervoering is gevangen / in een verre flits van het vroegere Paradijs.” Het woordje ‘toch’ is hier veelbetekenend. De taal wordt hier in verband gebracht met het verleden, dat betreft bij Slory niet alleen een persoonlijk verleden maar ook een historisch verleden, dat met de Eldorado-mythe zelfs tot de Europese ontdekking en *conquista* (verovering) verbonden wordt.

Maar daarna wordt de historische ontdekking snel teruggevoerd naar persoonlijke ontdekkingen in de pracht van de Surinaamse natuur met zijn flora en fauna, een natuur die een nagenoeg religieuze connotatie krijgt en die op haar beurt uitmondt in een belijdenis van de liefde voor een vrouw, maar in essentie de liefde voor het leven zelf. Alles bevindt zich in één groots en samenhangend verband, waarin de dichter verblijd en verwonderd rondwaart.

Zijn verbazing uit zich in talrijke vraagtekens en zijn blijdschap met haast even zoveel uitroepetekens: “Ik vul mezelf in / in deze ruimte / tussen palmbomen / en telefoonpalen. // Maar waar de wind / van gisteren / en mijn voetafdrukken / zo groot? / Vaar dichtster! Vaar!” Slory is in deze poëzie de dichter van het tekstplezier, maar er is tenslotte toch ook sprake van teleurstelling: “zoveel ik kon / heb ik de straat bezongen / Zoveel ik kon. (...) Maar waar de hoop verdween, / bleef leegte, bleef een verte / en die weent.”

Slory begon begin jaren zestig als anti-imperialistisch strijddichter met titels als *Sarka / Bittere strijd* ((1961), *Brieven aan de guerilla* en *Brieven aan Ho Tsj Min* (beide in 1968), met gedichten die in de Caribische négritude-beweging passen met zijn verheerlijking van de zwarte mens en daarbij met name de zwarte vrouw. Zijn vroege poëzie was links strijdvaardig, nationalistisch met een mondiale insteek, en aanklacht tegen politiek en maatschappelijk onrecht. Maar die droom van een rechtvaardige(r) maatschappij wordt aan stukken geslagen met de militaire coup in Suriname die uitmondde in de gruwelijke decembermoorden op vooraanstaande burgers.

Slory ruilde daarna de nationalistische revo-droom en de idee spreekbuis van de verdrukte gemeenschap te moeten zijn in voor een persoonlijke poëtica in de bundels *In de straten en in de bladeren* (2000) en *Waar wordt de lucht gemolken?* (2003). Sprekend voorbeeld daarvan is een fragmentje als het volgende:

Meisje, wat ben je schoon
in je gebloemde jurk!
wat ben je schoon
met je armband om!

Als Michaël Slory nu over een meisje dicht is ze niet meer zoals in de nationalistische jaren een ‘Surinette’, ze is geen symbool meer van de schoonheid van dé zwarte vrouw, dé Surinaamse vrouw of hét Surinaamse volk, maar gewoon een mooi en onschuldig meisje zonder meer. Haar gebloemde jurk is evenmin symbool voor de harmonische diversiteit van de verschillende bevolkingsgroepen, maar gewoon een mooie jurk.

Shrinivási en Michaël Slory, twee Surinaamse dichters die hun liefde voor hun vaderland dichterlijk belijden in weliswaar geheel verschillende taal en stijl, maar die in diepste kern een gezamenlijke poëtica in hun liefde voor het woord gemeen hebben. Ik begon mijn beschouwing met een gedicht van Shrinivási, laat ik eindigen met het gedicht van Slory, waaraan de titel van zijn bundel ontleend is: “Torent / een man hoog / met zijn poëzie, / des te lichter / de woorden / die stromen / uit zijn heelaal. / Des te weidser / de verspreiding / van zijn gedachten / in het al.”

Shrinivási: *Hecht en Sterk* Haarlem: In de Knipscheer 2013

Met een nawoord van Geert Koefoed

87 pagina's

2013

Shrinivási: *Een weinig van het andere.*

Bloemlezing, samengesteld en ingeleid door Geert Koefoed.

Haarlem: In de Knipscheer 1984

Michaël Slory: *Torent een man hoog met zijn poëzie.* Haarlem: In de Knipscheer 2012

Met vertalingen uit het Sranatongo door John Leefmans en een nawoord van Michiel van Kempen

80 pagina's

2012

Michaël Slory: *Ik zal zingen om de zon te laten opkomen.*

Bloemlezing samengesteld en ingeleid door Michiel van Kempen.

Amsterdam: In de Knipscheer 1991

Bron: *Ons Erfdeel*, 2013, nr. 3, pp. 160-162